

Aktuální problémy bezpečnosti a Česká republika

Soudobá industriální civilizace, jež možná dosahuje jednoho ze svých vrcholů právě na rozhraní 20. a 21. století, přinesla nejen materiální blahobyt (bohužel zatím jen) části světa a zásadní kvalitativní rozšíření schopností a možností lidstva, ale i celou řadu globálních problémů negativně ovlivňujících životní prostředí člověka. Jedná se nejen o problémy související se zabezpečením zdrojů. Pokud k tomu ještě připočteme důsledky stále více se prohlubujícího procesu globalizace, jakými mohou být především přemístění těžiště světové ekonomiky (vzrůstající ekonomický význam Číny, Indie, Indonésie), prohlubující se propast mezi „bohatým Severem a stále chudším Jihem“ (problémy Afriky, Jižní Ameriky nebo arabského světa), celosvětové šíření buď nově objevených chorob (AIDS, SARS), nebo tradičních chorob pokládaných již za vymýcené (mor, obrna, tyfus), je jasné, že bezpečnost současného světa je ohrožena více než kdykoliv předtím.

Nekonečné názorové zdroje na úrovni diskuzí o současných mezinárodních vztazích dávají skutečně široký prostor pro popis a definování vybraného objektu zkoumání označovaným pojmem bezpečnost. Tento pojem totiž patří nejskloňovanějším termínům v současných mezinárodních vztazích. Je používán v různých souvislostech s různými přívlastky svázanými s velice specifickými kulturními a historickými odlišnostmi současných států světa.

Při výčtu příkladů tohoto vymezení porovnejme různé země podle jejich politického či ekonomického významu.

1. V anglosaské tradici, a to především v USA, jde o stav, v němž je zajištěna spolehlivá ochrana dlouhodobě pěstovaných a osvědčených hodnot, jakými jsou přežití a perspektiva státu, jeho nezávislost, trvalý rozvoj a zachování životů občanů. [1]
2. V kanadském pojetí se jedná o situaci, v níž nepůsobí žádné bezpečnostní riziko, jež by výrazně ovlivňovalo základní funkce systému a vyžadovalo adekvátní reakci. Tedy nehrozí žádný vojenský útok nebo nátlak, ani vnitřní destabilizace nebo eroze politických, ekonomických či sociálních hodnot podstatných pro kvalitu života v Kanadě. [2]
3. Německé pojetí klade důraz na zajištění obrany společně sdílených hodnot nejen proti vnějšímu, ale i vnitřnímu ohrožení. Důraz je dále kladen na zachování demokratického politického systému a jistého sociálního řádu umožňujícího občanům se podílet na očekávaném hospodářském blahobytu. [3]
4. Ve Francii definují bezpečnost jako stav klidu, v němž nehrozí žádné nebezpečí. Na nebezpečí je pohlíženo jako na velmi proměnlivý jev, který je do značné míry závislý jak na vnějších vlivech, tak na důraznosti vnitřní politiky státu. [3]
5. Ve Švýcarsku pod tímto pojmem rozumí také takové mezinárodní poměry, v nichž může být jakákoliv potencionální hrozba předem eliminována a případně odvrácena cestou kooperace a poskytování pomoci. Jednotlivé země tak přispívají k všeobecnému zajištění existence a k trvale udržitelnému rozvoji nejrůznějšími formami vnitřně a mezinárodně koordinovaných politických, ekologických a jiných aktivit a humanitárních akcí. [5]

6. V České republice je chápán tento pojem jako prostředí vyznačující se nestabilitou, rozmanitostí a nepředvídatelností hrozeb a rizik. [6] Současně je zdůrazňována nutná integrita s ostatními státy NATO, jelikož postavení České republiky z hlediska velikosti území a počtu obyvatel nedovoluje disponovat takovým potenciálem a prostředky, aby svou vlastní bezpečnost mohla samostatně efektivně a cíleně ovlivňovat. [7]

I když se jednotlivé definice snaží **pojem bezpečnost** zachytit co nejpřesněji, ne vždy je realita dnešního světa jednotlivcem, sociální skupinou, politickou stranou nebo jednotlivými vládnoucími skupinami takto vnímána. Nicméně se v posledních několika desetiletích již začínají různé úrovně expertních a vědeckých kruhů zabývat hlouběji i obsahem tohoto pojmu, který je jako slovo užíváno v běžné komunikaci obyčejných lidí. Snahou je vydefinovat především prostředí mezi tou „tvrdou“ (reálnou) bezpečností a bezpečností jak ji cítí lidé ve svém normálním běžném („měkká bezpečnost“). [8]

Vedle vojenských hrozeb vystupují hrozby nevojenské. Stále však zůstává prioritní hrozba vojenská a je tak kladen větší důraz na bezpečnost vojenskou. Nejde již jen o její vydefinování v rámci širšího (rozšířeného) chápání jako části naší reality (jako daný stav), ale je tu snaha o přijmutí určitého způsobu řeči a myšlení (nazírání na bezpečnost jako na proces).

Možné členění bezpečnostních hrozeb a rizik a jejich rozměr [9]

RIZIKA CIVILIZAČNÍ		
Globální	Evropská	Česká republika
Antagonismus kultur, náboženství, ideologií a neochota k soužití.	Rozdíly kulturních a historických tradic a jejich vliv na zpomalování partnerství v EU.	Rozdíly mezi kulturními a historickými tradicemi Romů, skupinami přistěhovalců a většinou ČR.
Nerovnoměrnost civilizačního vývoje.	Nerovnoměrnost civilizačního vývoje východní Evropy ve srovnání s historickými evropskými státy.	Jen výjimečné a nevýznamné skupiny obyvatelstva se zpožděným civilizačním vývojem.
Rozvoj agresivních náboženských sekt a ideologií.	Náboženská nesnášenlivost v Irsku, na Balkáně, ve státech bývalého SSSR. Extrémní ideologie na politické scéně evropských států.	Existují, ale s nízkým počtem zastánců. Jsou celospolečensky tlumena.
Devalvace tradičních hodnot chování lidstva. Setrvání na kultu násilí.	Vedení krutých forem genocidy ve válkách (např. v bývalé Jugoslávii).	Přenos kultu násilí do chování jedinců v extrémních situacích.
Neregulovaný růst počtu obyvatel Země. Pokles průměrné úrovně IQ lidstva.	Projevuje se jen u vybraných skupin evropského obyvatelstva, zpravidla méně vzdělaných.	Pokles počtu obyvatelstva, větší porodnost u méně vzdělaných skupin obyvatelstva ČR.
Úroveň zdraví obyvatelstva. Epidemie a nemoci hromadně postihující lidstvo.	Civilizační choroby, vir HIV a další choroby oslabující zdraví evropské populace.	Vlny epidemii, civilizačních nemocí, celková úroveň zdraví.
Nevzdělanost. Negramotnost.	Jen u malých skupin.	Jen u malých skupin.
Stagnace rozvoje vědy. Nenalezení nových energetických zdrojů pro lidstvo.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Zneužití vědy proti lidstvu. Nedodržení vědecké etiky a předvídatnosti při vynalézání nových druhů zbraní – nástrojů k dosažení moci.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Neregulovaná masová migrace obyvatelstva za lepším bytím.	Migrace z Východu na Západ.	Tranzit přes území ČR a usídlení nových skupin emigrantů.

RIZIKO VOJENSKÁ A VOJENSKOPOLITICKÁ [10]		
Globální	Evropská	Česká republika
Použití jaderných zbraní nebo jiných zbraní hromadného ničení neodpovědnými mocenskými silami, teroristy nebo jedinci.	Platí pro Evropu.	Platí pro ČR.
Existence pásem politické i ekonomické nestability, zdrojů napětí.	Nestabilita bývalé Jugoslávie, na území bývalého SNS, Středomoří, terorismus po 11. září.	Hlavní vojenské riziko pro ČR.
Propukání občanských válek, ozbrojených konfliktů, rozsáhlých terorist. akcí.	Platí pro Evropu.	Platí pro ČR.
Změna hranic sfér vlivu mocností a neshody s tím spojené. Dělení světa.	NATO a potíže jeho dalšího vývoje.	Snaha o vystoupení z NATO a snížení vlastních obranných schopností.
Přečenování vojenských nástrojů bezpečnosti, militarizace regionů a používání této síly v mezinárodních vztazích.	Neochota k politickým a ekonomickým postupům při řešení problémů východní a středomořské Evropy.	Významné vojenské riziko pro ČR.
Uchopení moci v jednotlivých státech agresivními a kontroverzními politickými silami.	Platí pro evropské státy.	Důsledky případných politických změn u sousedních států. Vnitropolitické úspěchy extremistů.
Diskriminační a provokativní akce ve vztazích mezi státy. Izolace států s nedemokratickými režimy, blokády, mise OSN.	Reakce na síly SFOR, IFOR v bývalé Jugoslávii. Reakce na účast v mnohonárodnostních jednotkách v Afganistanu a Iráku.	Možnost důsledků účasti ČR v těchto jednotkách.

Některé bezpečnostní problémy České republiky v rámci evropského integračního procesu

Mezi vědeckou odbornou veřejností existují reálné a doložitelné obavy, že bezpečnostní systém České republiky skýtá některá úskalí, které mohou za určitých okolností vytvářet jeho podstatné rizikové faktory. Například je uváděno, že ačkoliv současná bezpečnost našeho státu a jeho mezinárodní postavení jsou lépe zajištěny nejlépe v moderní historii, není možné dosud finančně vycíslit, kolik vlastně Česko na svůj bezpečnostní systém vynakládá (což zcela jistě souvisí především s nedokončenou reformou veřejné správy). [11]

Připojení České republiky k EU (1. května 2004) neznamenalo pouze zařazení se do prestižního společenství západoevropských států. Kromě výhod a širších možností ekonomických to znamená i možnost podílet se na roli významného politického a bezpečnostního aktéra na globální úrovni.

Česká republika je však především suverénním národním státem, ale také suverénním aktérem v systému mezinárodních vztahů. Z tohoto důvodu je nucena koncipovat i svojí vlastní zahraniční a bezpečnostní politiku obhajující její národní zájmy. Tyto národní zájmy jsou popsané ve strategických dokumentech [12] nadčasově a dlouhodobě. Současně je Česká republika nucena na jejich obhajobu vynaložit veškeré dostupné prostředky, včetně použití vojenské síly (Armádu České republiky). Mezi tyto životní zájmy patří především [13]:

- zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky,
- ochrana jejích demokratických základů,
- ochrana životů, zdraví, základních občanských práv a majetkových hodnot.

Životní národní zájmy České republiky jsou v mnohém shodné s životními národními zájmy většiny států demokratického světa. Odlišný může být způsob obhajoby těchto zájmů, které jsou vymezeny jako strategické národní zájmy (cíle) mající krátkodobý a dlouhodobý charakter. Česká republika sem zahrnuje např. [14]:

- podporu šíření svobody a demokracie,
- zachování globální stabilizační role a zvýšení efektivnosti OSN,
- komplementární rozvoj obranných schopností NATO a EU,
- potírání mezinárodního terorismu,
- eliminace organizovaného zločinu a nelegální migrace,
- snižování rizika šíření zbraní hromadného ničení, apod.

Teze bezpečnostní a obranné politiky České republiky jsou v souladu s principy a úkoly tzv. **evropské bezpečnostní strategie**. [15] Tato shoda je dána především ze shodného hodnocení současné i budoucí bezpečnostní situace. To ovšem neznamená, že tato vzájemná shoda je dána jakýmsi šablonovitým zjednodušeným přejímáním těchto zásad ze strany České republiky. Shoda je dána nejenom shodnými zájmy, ale také obdobným vnímáním geopolitických procesů současného světa (obdobným vnímáním současného i budoucího vývoje bezpečnostního prostředí) a na základě tohoto faktu i obdobným hodnocením bezpečnostních hrozob a rizik. Shodu ve vnímání bezpečnostních hrozob a rizik je pak možné spatřovat v [16]: terorismu, proliferaci zbraní, regionálních konfliktů, zhroucení státu, nelegální migraci, živelních a ekologických katastrofách, organizovaném zločinu, epidemiích a pandemiích, ozbrojeném mezinárodním konfliktu.

Terrorismus

Terrorismus je strategickou hrozbou a představuje v současnosti i do budoucna reálně existující bezpečnostní riziko, se kterým se musí vyrovnávat většina států světa. Terorismus není možné chápat pouze ve vztahu slabého vůči silným, ale je to také nástroj na upevňování moci silného státu vůči těm slabším. Česká republika stejně jako EU chápe úspěšnost boje proti terorismu především v rozsáhlé prevenci založené mimo jiné na nevojenské a vojenské spolupráci. Nejcitlivěji je v současné době vnímán terorismus islámský, jehož příčiny jsou do značné míry ovlivněny střetem tradičních islámských hodnot a hodnot globalizující se euroamerické civilizace. Je hrozbou především pro ty evropské země, které se potýkají s nevyřešenými vnitřními národnostními konflikty nebo nedostatečně zvládnutou imigrací.

Česká republika, i když etnický homogenní stát, představuje spíše zemi tranzitní než zemi s aktivním zázemím mezinárodního terorismu. Terčem útoku teroristů by se však mohla stát v případě přímé podpory vojenských operací (podobně tomu bylo v případě Velké Británie nebo Španělska).

Proliferace zbraní

Tato hroba je velice aktuální a především ve spojení s terorismem zvyšuje svojí údernou sílu a to především u zbraní hromadného ničení. Česká republika se i v tomto případě stává spíše tranzitní zemí. Nicméně od 1. 1. 2007 vstupuje do schengenského prostoru, což bude z hlediska práce bezpečnostní jednotek znamenat zvýšení důrazu na zkvalitnění a zefektivnění kontrol při odbavování cestujících na letištích.

Regionální konflikty

Tyto konflikty mají dopad na úroveň regionální i globální bezpečnosti. Jsou schopny ohrozit stabilitu celých regionů, rozvrací normální státní struktury, ničí lidské životy, základní svobody a lidská práva. Následně vedou k šíření extremismu, terorismu a k rozsáhlé migraci. Rizikovou oblastí v tomto směru stále zůstává území Bosny a Hercegoviny a srbská provincie Kosovo.

Zhroucení státu

Ke kolapsu fungování státní správy může vést neefektivnost jeho řízení, vysoká míra rozsáhlé korupce, slabost státní správy a otevřený konflikt části společnosti se státní mocí. Následkem je nárůst organizovaného zločinu a jeho prorůstání do státní správy, eventuelně i možný nástup terorismu. V současné době je možné toto riziko očekávat z Běloruska.

Nelegální migrace

Migraci jako takovou nelze pokládat za bezpečnostní riziko. Vzhledem k integračním procesům v Evropě je nutné migraci považovat za pozitivní princip fungování EU. Řízená imigrace dokonce řeší dlouhodobé sociální a ekonomické problémy. Její nebezpečí spočívá především ve spojení s organizovaným zločinem (obchod s lidmi – prostituce, organizování zaměstnávání bez pracovního povolení, vydírání – povinné odevzdávání části výdělku, apod.) nebo může vyvolávat kulturní a náboženské konflikty při neschopnosti integrovat se do nové společnosti, popř. přjmout nové etnikum ze strany „staré společnosti“. V České republice jsou nositeli tohoto bezpečnostního rizika především ukrajinci migranti nebo různé ekonomické aktivity podnikatelů z Ruské federace (u této skupiny jde i o špiónážní a výzvědnou činnost).

Živelní a ekologické katastrofy

Území České republiky je v zajetí především rozsáhlých povodní vzhledem k jejím hydrologickým poměrům. Zvládnutí rozsáhlých materiálních škod a různé míry zasažení postiženého obyvatelstva je především zkouškou kvality fungování státní správy a existence a funkčnosti charitativních organizací. Paradoxně je možné toto bezpečnostní riziko využít jako prostředku ke zlepšení vztahů mezi státy či regiony v případě poskytování humanitární pomoci.

Organizovaný zločin

Tato hrozba nabývá na důležitosti nejen v souvislosti s nárůstem svých negativních dopadů a nadnárodního charakteru, ale především v souvislosti s jejím napojením na terorismus. Všechny projevy kriminality nejenom že ohrožují vnitřní bezpečnost a stabilitu státu a regionů, ale také postupně likvidují jejich možnost úspěšně čelit jiným hrozbám. Česká republika v současné době trpí určitou mírou prorůstání kriminality do státního aparátu a neschopností se vyrovnat s vysokou mírou korupce. Příkladem může být aféra z počátku roku 2006, kdy ředitel Národního bezpečnostního úřadu čelil podezření z aktivního kontaktu se členy zločinného gangu.

Epidemie a pandemie

AIDS, SARS ale i tradiční choroby pokládané již za vymýcené (mor, obrna, tyfus), to jsou bezpečnostní rizika související se zvýšenou mírou migrace, ale tyto nemoci mohou být šířeny i záměrně jako zbraň terorismu. Česká republika má dobré fungující síť hygienických středisek,

které jsou schopny ve velice krátkém čase odhalit ohniska nákazy a likvidovat je. Otázkou však zůstává, zda je v současné době věnována dostatečná pozornost například nebezpečí plynoucí z AIDS, a zda především prevence není z různých důvodů podceňována.

Ozbrojené mezinárodní konflikty

Riziko vypuknutí mezinárodního ozbrojeného konfliktu je v současné době na relativně nízké úrovni. Tato míra hodnocení je dána především globální politickou situací, ekonomickou provázaností a úrovní transparentnosti vojensko-politických aktivit. Nicméně zachovávat alespoň minimální vojenský potenciál státu je nutné pro odstrašení případného agresora.

Česká republika jako středně velký národní stát má pouze přiměřený potenciál (ekonomický, vojenský, politický) k obhajobě svých národních zájmů na otevřené mezinárodní scéně (a to jak v globálním měřítku, tak v měřítku kontinentální Evropy). Toto omezení jí vtiskuje pozici spolehlání se na alianční postupy. Není reálné, aby byla schopna přímo ovlivnit vývoj ve vzdálenějších oblastech. Na druhé straně míra možnosti zasáhnout do politického dění na kontinentu Evropy může být relativně vyšší a v koalici s dalšími malými státy svým způsobem důraznější. Proto také společný přístup k řešení problémů regionálního bezpečnostního prostředí (prosazování konceptu „širší Evropy“) patří k prioritám české zahraniční politiky.

Při vymezování geografických oblastí, odkud hrozí České republice určitá míra bezpečnostních rizik, je hodnotícím kritériem intenzita historických, ale i současných ekonomických, kulturních, demografických a jiných vazeb. Z tohoto pohledu je možné takovouto oblast vymezit zcela určitě region Balkánu (Albánie, Srbsko – provincie Kosovo) region východní Evropy (Bělorusko, Ukrajina, Rusko) ale také některé asijské země bývalého Sovětského svazu (Gruzie, Kazachstán, Turkmenistán) nebo třeba ze vzdálenějších regionů Irák nebo Afganistan. Tyto hrozby mohou mít podobu např. ekonomickej kriminality, možných teroristických útoků nebo podobu tranzitní země s překládkou do dalších států EU.

Nedílnou součástí **vytipovávání bezpečnostních rizik České republiky** je analýza regionálního bezpečnostního prostředí. Takovým analýzám se v České republice věnuje několik institucí (např. CESES UK Praha nebo ÚSS UO Brno). Analýza provedená právě ÚSS UO Brno [17] spočívá v aplikaci metody SWOT. [18]

Z této analýzy je možné učinit několik závěrů. Především se jedná o to, že ačkoliv se Česká republika bezprostředně nachází v oblasti bezpečnostní stability úspěšně se ekonomicky a demokraticky se rozvíjející, především východní část Evropy vykazuje určité znaky nestabilní oblasti (Bělorusko, Ruská federace, Ukrajina, Moldávie). Také sem můžeme zařadit některé balkánské regiony (Bosna a Hercegovina, provincie Srbska Kosovo, Albánie).

Za silné stránky zkoumaného regionu lze považovat významné tradiční a vzájemné vazby mezi jednotlivými zeměmi, které na základě historicky dlouhodobě utvářených vzájemných vztahů přispívají k lepší prevenci a případnému vyřešení vzniklých politických problémů. V tomto regionu v současné době převažují národní státy, což představuje nejlepší záruku stability. Současně, většina těchto států leží z hlediska geopolitického na periferii, se snaží zřetelně dávat najevo svojí silnou orientaci směrem k centru, tedy k západní Evropě. Tato orientace je realizována především koordinační činností ve společných postupech při utváření nebo při členství v lokálních uskupeních a organizacích. Česká republika se v tomto směru angažuje především jako člen vyšegradskej čtyřky (V4).

Slabou stránkou regionu je nedostatečně upevněná demokracie postkomunistických zemí ve stále probíhajícím procesu transformace ekonomického a politického systému, což

SILNÉ STRÁNKY	PŘÍLEŽITOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - významné tradiční a historické vzájemné regionální vazby jednotlivých zemí; - společné zkušenosti; - fungující demokratická kontrola ozbrojených sil v členských a kandidátských státech EU a NATO; - koordinace společných postupů v regionálních uskupeních a organizacích; - prozápadní směřování; - převaha národních států. 	<ul style="list-style-type: none"> - integrace do EU; - zesílení role EU při posilování bezpečnosti regionu; - integrace do NATO; - transformace ozbrojených sil; - využití ekonomického potenciálu regionu; - možnosti kolektivního působení na potencionální regionální krizi; - přístup k mezinárodním zkušenostem a finančním prostředkům.
SLABÉ STRÁNKY	OHROŽENÍ
<ul style="list-style-type: none"> - nedostatečně upevněná demokracie v postkomunistických státech; - neefektivnost státní správy; - vysoká míra korupce; - nedostatečný boj proti organizovanému zločinu zejména v balkánském a postsovětském subregionu, resp. jeho významné prorůstání do politické sféry; - rozdílné způsoby řešení konfliktů; - nízká míra ekonomické a politické integrace; - rozdílné priority ve vazbě na USA, EU a Ruskou federaci; - nedostatečná schopnost států regionu vyrovnat se s problémy vlastními silami; - silná pozice státu ve společnosti; - procesy politické a ekonomické transformace (s výjimkou Rakouska); - neefektivní spolupráce včetně nadnárodním aktérům (nelegální migrace, organizovaný zločin, apod.); - zvyšující se disproporce mezi jednotlivými subregiony a mezi střední a východní Evropou. 	<ul style="list-style-type: none"> - přetrvávající etnické tenze v regionu; - nevyřešený status jihosrbské provincie Kosovo, meziethnické vztahy a budoucí podoba Bosny; - sítí nelegální migrace; - existence totalitního režimu v Bělorusku a eventuální občanská konfrontace v případě jeho kolapsu; - existence exteritoriální Kalininské oblasti Ruské federace uvnitř teritoria EU; - nedemokratický vývoj Ruské federace doprovázený jejími geopolitickými ambicemi v regionu; - „rozmělnění“ NATO a jeho přeměna v bezpečnostní fórum; - významná nevojenská ohrožení (existence zastaralých jaderných zařízení a průmyslových provozů); - úbytek obyvatelstva a jeho stárnutí; - možnost vzniku „vícerychlostní“ Evropy; - konfrontační vztah USA – EU; - závislost na importu strategických surovin.

se projevuje nízkou mírou vzájemné ekonomické a politické integrace. Slabinou je pak neefektivnost fungování státní správy, vysoká míra korupce spojená s prorůstáním kriminality do nejvyšších politických kruhů, což má za následek oslabování odolnosti vůči nadnárodním aktérům. Současně jsou zřejmě rozdílné priority ve vazbě na USA, EU nebo Ruskou federaci a zvyšující se disproporce mezi střední a východní Evropou.

Sledovaný region ovšem také nabízí širokou řadu příležitostí. Otevření se zahraničnímu kapitálu, liberalizace trhů a nová politická orientace pomohla zesílit roli a angažovanost EU a NATO. Pro mnoho zemí se integrace do EU a NATO stala výzvou, která je motivována v demokratizačním úsilí, ke konverzi a transformaci ozbrojených sil.

Z těchto dílčích závěrů výše popsané analýzy je možné učinit závěr, že ačkoliv tu existují jednoznačně viditelná a uchopitelná bezpečnostní rizika:

- ❑ přetrvávající etnická vyhraněnost v části západobalkánského regionu (nevýřešený statut Kosova a problematika albánských minorit (majorit) v okolních státech,
- ❑ nestabilní mír v Bosně a Hercegovině,
- ❑ neřešená otázka separatistické entity v Moldově (vyvolání destabilizace celých subregionů),
- ❑ totalitní režim v Bělorusku (možnost násilí a migrace),
- ❑ existence exteritoriální Kaliningradské oblasti,

- vývoj Ruské federace při souběžném zachování jejího současného politického systému a geopolitického potenciálu vykazujícího prvky instability,
- přetrvávání nevojenských hrozeb v podobě živelních katastrof, zastaralých jaderných zařízení a ekologických zátěží minulého komunistického režimu,
- nepříznivý demografický vývoj, který bude mít výrazné negativní dopady pro společenský vývoj států v budoucnosti,
- z mezinárodního hlediska je to světově působící a současně se rozvíjející terorismus.

Probíhající integrace jak v rámci NATO nebo EU je pravděpodobně jediným soudobě známým prostředkem, jak těmto bezpečnostním rizikům čelit.

Česká republika se na eliminaci těchto bezpečnostních rizik podílí dvěma směry: vojenským působením a působením nevojenským.

Vojenské působení České republiky na mezinárodní scéně

Prvopočátek vojenské angažovanosti České republiky je možné stanovit již dnem 11. 12. 1990, kdy armáda na základě rozhodnutí Federálního shromáždění Parlamentu, tehdy ještě České a Slovenské federativní republiky, vyslala 200 vojáků – dobrovolníků do Saúdské Arábie. Zde se měli v sestavě protichemické jednotky podílet na osvobození operaci Kuvajtu pod názvem Pouštní bouře. [19] Začala tak nová etapa účasti českých vojáků v řešení krizových situací v novodobých dějinách českého státu. Následovalo vyslaní vojenské mise k řešení krizové situace v zemích bývalé Jugoslávie (Republika Srbská krajina). V současné době zde česká jednotka působí v sestavě EU mírové mise pod názvem ALTHEA v rámci společné česko-rakouské jednotky. Úkolem jednotky je střežení USA základny ANGEL BASE v bosenském městě Tuzla a patrolovaní činnost v prostoru zodpovědnosti.

Čeští vojáci také sloužili i v jiných zemích mimo balkánský region. Jednalo se například o humanitární mise v Albánii, Turecku, Iráku nebo v Pákistánu. V těchto zemích působily polní nemocnice s chirurgickými týmy.

Jako nejvýznamnější mise České republiky se jeví účast v misi KFOR v rámci mnohonárodnostních sil NATO v Kosovu (mírová operace NATO pod označením JOINT GUARDIAN). Česká jednotka spolu s jednotkou Slovenskou (společný česko-slovenský prapor) zde působí od června 1999 doposud. Jejich hlavními úkoly jsou demonstrace síly jako protiváha separatistickým snahám albánské majority v prostoru srbské suverenity, jednak se podílí na zamezení nelegální těžbě dřeva a s ní spojeným černým obchodováním s ním. Český **speciální prostějovský prapor** se významně podílí v rámci vojenské operace ISAF na území Afghánistánu v přímé bojové linii na likvidaci jednotek hnutí TALIBAN. Je to **jediná jednotka AČR, která se účastní skutečných střetných bojů s nepřitelem s přímým nasazením vlastního života**. V Iráku působí také vojenský kontingen Vojenské policie poblíž iráckého jihovýchodního města Basra (základna bývalého vojenského letiště nazývaného Shajbah) v rámci mírové operace NATO, IZ SFOR (MNF-I). Jejím úkolem je výcvik příslušníků irácké policie a eskortní ochrana.

V mírových misích nepůsobí pouze příslušníci ozbrojených sil České republiky, ale také malé skupiny příslušníků ozbrojených sborů především z řad Policie České republiky. Působily a působí v Bosně a Hercegovině, Kosovu a v Iráku jak v týmech určených pro výstavbu místních policejních sborů, tak při zabezpečování eskortní ochrany. Na místa katastrof jsou

vysílány také požární jednotky nebo speciální jednoty se záchrannými psy (Alžírsko, Francie, Turecko, Thajsko, Pákistán).

Nasazené jednotky České republiky mají v místech plnění úkolů věhlas a mezi místními jsou značně oblíbené. Důvěra místních etnik vychází především z pozitivní historické zkušenosti, kdy se české firmy v těchto regionech podílely na budování místního průmyslu. Současně je to dáno také specifikou české mentality vztít se do pocitu cizích národů a dokázat si je naklonit. Na území bývalé Jugoslávie se také jednalo o lingvistické schopnosti českých vojáků naučit se během několika měsíců srbsko-chorvatský jazyk, čímž si zasloužili velký respekt nejenom u místního etnika, ale také u ostatních vojáků NATO.

Vojáci ozbrojených sil se také podílí na plnění úkolů pozorovatelských misí OSN, OBSE a EU. Jejich úkoly vyplývají z mandátů konkrétních mírových misí. Zpravidla se jedná o monitorování politické, vojenské a bezpečnostní situace v oblasti ozbrojeného konfliktu, aktivní spolupráci s vládními i nevládními humanitárními organizacemi a aktivní účast při zprostředkování řešení sporu mírovou cestou.

Nově se Česká republika se zavázala o vytvoření BG se Slovenskou republikou s dosažením plných operačních schopností v roce 2009. Existují rovněž zámysly na vytvoření česko-německé BG v roce 2011.

Nevojenské působení České republiky na mezinárodní scéně

Hlavní aktivity nevojenského charakteru České republiky v této oblasti je možné charakterizovat jako projekty směřující k rozvoji a stabilitě rizikových regionů a programy prevence nezádoucích jevů mající však pouze omezený dopad. Tato činnost se odvíjí od koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002-2007. [20] Úsilí je podle této koncepce směřováno do prevence migrace (proces řízené migrace), do projektů na podporu ekonomického rozvoje postižených regionů při respektování ekologických principů. V současné době nabývá na významu i možnost předávání zkušeností s transformací ekonomiky či integrací do NATO a EU zemím, které tyto procesy teprve zahájily (např. Ukrajina nebo Albánie).

V rámci stabilizace jihovýchodní Evropy se Česká republika podílí finančně i diplomaticky na programu Pakt stability. Současně je aktivně činná v regionálním uskupení vyšegrádské čtyřky. Prostřednictvím zejména neziskových či nevládních organizací se zapojuje do programů postkonfliktní asistence organizací OBSE. Mezi nejvýznamnější nevládní organizace patří ADRA nebo Člověk v tísni, které se angažují nejenom ve válkou postižených územích (převozy humanitárních konvojů pro uprchlíky v bývalé Jugoslávii), ale zasahuje také v místech přírodních katastrof (Turecko, Pákistán, Thajsko).

Formou nevojenského působení jsou i diplomatické iniciativy směřující k posílení mezinárodního práva a na podporu rozvoje demokracie. Na diplomatickém poli se Česká republika může uplatnit i jako zprostředkovatel při řešení případných konfliktů, čehož příkladem může být i pokus česko-gruzínskou mírovou iniciativu při řešení sporů Gruzie s Ruskou federací na podzim roku 2006.

Ve srovnání s bezprostředními vojenskými hrozbami, které ustupují do pozadí, sílí význam jiných bezpečnostních hrozob, jako je terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, mezinárodní organizovaný zločin, uprchlické krize, ekologické katastrofy, průmyslové havárie. Především nevojenské působení, zejména formou prevence a kontroly, umožňuje na tyto hrozby lépe reagovat a vzhledem k omezeným vojenským kapacitám České republiky i adekvátněji.

Rizikové faktory vývoje bezpečnosti České republiky

Česká republika se v procesu výstavby bezpečnostní architektury evropského kontinentu také potýká z mnoha neduhů, které jí brání postupovat v této oblasti razantněji a efektivněji. Podle CESES FSV UK Praha bezpečnostní systém České republiky není zas tak docela v uspořejivém stavu. [21] Zde jsou některé prezentované závěry:

- neexistuje funkční definice bezpečnostního systému,
- chybí dlouhodobé, konsenzuální a konkrétní politické zadání – pro celek i jednotlivé složky a rezorty,
- rozhodování v odpovědných rezortech se řídí spíše aktuální vnitřní politickou poptávkou než strategickými cíli,
- chybí vzdělávání a příprava pro politicko-odborné řízení složek bezpečnostního systému,
- vytyčeny jsou dílčí priority, nikoli však procesy jejich naplnění,
- nejsou stanovena kritéria pro posuzování efektivnosti bezpečnostního systému.

Současný stav, v jakém se ozbrojené síly dnes nacházejí, je možné podle některých autorů vyhodnotit přibližně takto: nacházíme se v situaci, kdy už sice nemáme „starou“ armádu, ale ta nová ještě chybí. Česká republika získává světový věhlas mimo jiné prostřednictvím vysílání vojáků do mírových misí. Každé nasazení našich vojáků je hodnoceno vždy kladně. Avšak Česko prakticky není schopné vysílat nevojenské kapacity (policejní síly a civilní odborníky na obnovu a rozvoj). Například v misích dnes působí pouze 30 příslušníků Policie České republiky a nepředpokládá se vznik dalších kapacit.

Pro obranu České republiky je rozhodující dokončení reformy ozbrojených sil. Ta se však potýká s vážnými, především finančními, problémy. Armáda České republiky sice k počátku roku 2007 již dosáhla plánované počáteční operační schopnosti, avšak neustálé rozpočtové škrty zpomalují řadu již rozběhnutých projektů (modernizace či výstavba muničních skladů).

V neutěšených podmínkách se nachází český zbrojařský průmysl. Rozpad průmyslové základny obrany České republiky po roce 1989 je následkem selhání regulační funkce státu. Nejenom, že likvidace zbrojního průmyslu měla pro stát ekonomické důsledky (značné finanční ztráty), ale také se tento stav stal rizikem pro jeho obranyschopnost. Český zbrojařský průmysl je poznamenán nezdařilou konverzí a privatizací a nevratnou ztrátou perspektivních výrobních kapacit, ztratil prostor pro perspektivní rozvoj a uplatnění na trzích. Ze strany státu se naopak ukázalo, že nezvládl proces provázání aktuálních a dlouhodobých potřeb armády s nabídkou obranného průmyslu, o čemž například svědčí řada nekoncepčních a nezvládnutých zakázek (např. lehký bitevní letoun L-159 ALCA – doposud tento projekt stál státní rozpočet 60 miliard Kč; armáda z celkového počtu 72 strojů má zájem pouze o 24).

Je podceňována obrana území České republiky. V rozporu s politicko-vojenskými ambicemi (závazkem bránit zemi) nejsou budovány síly pro územní obranu. V současné době se teprve obnovuje systém přípravy záloh pro mobilizaci. Současně neexistuje systematická příprava obyvatelstva k ochraně a obraně.

I Policie České republiky se potýká s řadou závažných problémů. Spokojenost s osobní bezpečností je v České republice výrazně nižší než ve starých zemích EU. Většina Čechů považuje udržení veřejného pořádku za prioritní. Péče státu o něj se sice od roku 1989

zvyšuje, ale v současnosti ji občané hodnotí spíše jako neuspokojivou. Příčin může být více: například policie je více veřejnosti na očích než třeba armáda. Ale ukazuje se, že policie má vážné objektivní potíže: personální, odborné, řídící.

Zamýšlená koncepce bezpečnostního systému České republiky by měla vést k pružnější koordinaci a lepší spolupráci jednotlivých složek a zefektivnit jeho fungování. Nepřehlédnutelná část české společnosti podporuje razantnější postup represivních orgánů státu. Stát tomuto tlaku nesmí podlehnout. Naopak musí trvale usilovat o rovnováhu mezi mírou bezpečnostních opatření a svobodou a práv občanů. Cestou k naplnění tohoto závazku je nový přístup, který občanům poskytuje větší prostor a právo vyjadřovat se a zasahovat do zajišťování bezpečnosti.

K radikální nápravě současného stavu v bezpečnosti České republiky je nutné především vybudovat systém komplexního řízení bezpečnosti České republiky. Prioritou musí být koncepční a strategicky orientovaný rozvoj bezpečnostního systému. Je tedy třeba:

- zformulovat obecnou a srozumitelnou představu o komplexním zajišťování bezpečnosti a o jednoduché struktuře bezpečnostního systému;
- zlepšit, zjednodušit a provázat rozhodovací procesy v bezpečnostní politice (zlepšit komunikaci, omezit rezortní a technokratický přístup);
- posílit strategickou dimenzi řízení (formulovat jak věcné záměry a cíle, tak procesy k jejich dosažení a způsob jejich řízení);
- koncepční, reformní a strategické dokumenty musejí být co nejkonkrétnější, a zároveň v souladu s komplexním pojetí bezpečnosti.

Shrnutí a závěry, perspektivy řešení problému bezpečnosti

Vstupem České republiky do NATO a EU se nám nejenom otevřel prostor pro možnost žít budoucnost v míru, ale současně nás to zavazuje se aktivně na procesu výstavby takto chápáné bezpečnosti podílet. Ukazuje se, že na jedné straně jsme schopni se skutečně kvalitně podílet na stabilitě světového míru (účast v mírových misích). Na straně druhé proces utváření našeho vlastního systému bezpečnosti není dokončen. Do značné míry tento proces souvisí se stále v podstatě stále nerealizovanou reformou veřejných financí. Politici se jí bojí, a proto ji odsouvají. Nebojí se však o možné negativní dopady na své voliče, ale především se bojí o své volební preference a poslanecké mandáty. Zdá se proto, že je již nejvyšší čas donekonečna neprodiskutovávat „vytáhnutou“ otázku neutěšeného stavu veřejných financí, ale tvrdě ji označit za vážné bezpečnostní riziko naší dnešní společnosti. Problém je však v tom, že široká voličská veřejnost dnes již nevěří teorii „utahování si opasků“ a naši politici mají raději své čtyři poslanecké roky v hrsti než jakousi dnes smysly neuchopitelnou budoucnost této společnosti. Možná tajně doufají, že i tento problém za nás postupně EU vyřeší.

Poznámky a literatura:

- [1] SVOBODA, V. Kanada a národní bezpečnost. *Vojenské rozhledy* 5/1995, s. 38.
- [2] Tamtéž, s. 38.
- [3] KŘÍŽ, Z. a kol. *Česká republika v bezpečnostní architektuře Evropy*. Praha: MO ČR - AVIS, 1998, s. 6.
- [4] Tamtéž, str. 6.
- [5] CARREL, L. F. Další vývoj bezpečnostní politické strategie Švýcarska. *Vojenské rozhledy* 1/1996, s. 17.
- [6] *Doktrína Armády České Republiky*. Praha MO ČR, Správa doktrín ŘeVD Vyškov 2004, s. 18.
- [7] JANOŠEC, J. a kol. *Bezpečnost a obrana České republiky 2015-2025*. Praha: ÚSS, MO ČR - AVIS, 2005, s. 11.

- [8] STEJSKAL, L. Rozšířené pojetí bezpečnosti jako výzva pro českou bezpečnostní politiku. Sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky*, s. 43.
- [9] KŘÍŽ Zdeněk a kol. *Česká republika v bezpečnostní architektuře Evropy*. Praha: MO ČR - AVIS, 1998, str. 116-121.
- [10] Tamtéž, str. 118.
- [11] POTŮČEK, M. a kol. *Jak jsme na tom. A co dál?* Strategický audit ČR, CESES, FSV UK. Praha: Slon, 2005, s. 93, 95.
- [12] Jedná se o Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, *Bezpečnostní strategie České republiky, Vojenská strategie České republiky*, popř. *Doktrína Armády České republiky*.
- [13] *Bezpečnostní strategie České republiky*, s. 4, www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=6344 (on-line text, 30. 11. 2006).
- [14] Tamtéž.
- [15] *Tvorba a realizace bezpečnostní politiky České republiky*. Závěrečná zpráva projektu výzkumu za rok 2004. Kolektiv autorů. Praha: UK FSV CESES, s. 4
- [16] Srovnej, *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2005*.
- [17] JANOŠEC, J. a kol. *Bezpečnost a obrany České republiky 2015-2025*. Praha: ÚSS, MO ČR - AVIS, 2005, s. 30.
- [18] Přístup k řešení problému metodou SWOT.
- [19] <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3699> (on-line text, 8. 12. 2006).
- [20] *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, <http://www.mzv.cz> (on line 10. 12. 2006).
- [21] POTŮČEK, M., a kol. *Jak jsme na tom. A co dál?* Strategický audit ČR, CESES, FSV UK. Praha: Slon, 2005, s. 92-106.

V dnešním světě existuje nesoulad mezi aktuálními bezpečnostními kapacitami, které jsou tvořeny z velké části vojenskými silami, a skutečnými bezpečnostními potřebami. EBS (evropská bezpečnostní strategie) uvádí pět klíčových hrozob pro evropskou bezpečnost: terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, zhroucení státní moci a organizovaný zločin. Všechny tyto hrozby jsou navzájem propojeny a lze je nalézt v různých kombinacích v podmírkách extrémní nestability. Jak se uvádí v EBS, „žádná z nových hrozob není čistě vojenská, ani nelze žádné z nich čelit čistě vojenskými prostředky“.

Daná pětice hrozob se netýká jen Evropy, jsou to hrozby globální. Ještě nebezpečnější jsou pro osoby, které žijí přímo v podmírkách extrémní nejistoty a nestability. Hlavními zdroji politického ohrožení jsou buď autoritářské režimy, které utlačují své vlastní občany, nebo kombinace státních a nestátních skupin v situacích, kdy se státní moc na určitém území zhroucení. Tradiční bezpečnostní politika byla založena na obraně hranic a „zadržování“ hrozob. To často v praxi znamenalo podporu autoritářských režimů, včetně vojenské intervence nebo udržování vlastních základen na cizím území, aniž se při této podpoře bralo v úvahu, jaké důsledky má pro obyvatelstvo daných zemí. Tento přístup, založený na úzké definici národních zájmů, se už v globálně propojeném světě jeví jako nerealistický.

Tento typ ohrožení, jakému jsou vystaveni např. obyvatelé Blízkého východu a podobných oblastí, má sklon se šířit – 11. září 2001 toho bylo více než výmluvným dokladem. V globální éře je navíc krajně obtížné udržet jakoukoli společnost v izolaci – jakmile se země otevře obchodu, cestování a především komunikačním technologiím, stabilita autoritářských režimů je ohrožena.

Doktrína lidské bezpečnosti pro Evropu Barcelonská zpráva studijní skupiny pro evropské bezpečnostní kapacity

(předloženo v Barceloně 15. září 2004)

In: *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*

Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, ISBN 978-80-87041-17-8.